

Rahvajutule pühendatud aastad

Küsimusi Pille Kipparile 70. sünnipäeva puhul

Karin Maria Rooleid

Alustame lapsepõlvest. Olid kooliõpetajate laps. Sinu enda koolitee algas juba sõjajärgsel ajal, mil kõigest tunti puudust ja vaimsed väärtused olid paigast nihkunud, kuid ehk istusid sinagi Matthias Johann Eiseni kombel koolitoota tagumises pingis ja kuulasid, mida teistele räägiti? Või käisid Aida-Vidrina ärksa Kotlepi juures vanu jutte ja laule kuulamas?

Alustan koolmeistri kombel õiendusega: kooli läksin saksa ajal – 1943. aastal –, aga kooliprobleemid elasid meil kodus juba varem ja võib-olla veel olulisemalt kui teiste õpetajate peredes, sest minu vanemad Linda ja Aleksander Kippar töötasid erivajadustega lastega: algul Koloveres Riigi Hoolekande Koolis, siis Kosejõe koolikodus. Nendes lastekodudes oli esikohal enesega toime tuleva ja teistelegi vajaliku inimese kasvatamine. See käis just elu vaimsete väärtuste ja lihtsate põhinõuete kaudu, abiks jutud ja tõdemused. Mõnda nendest lastekodujuttudest sai kuulda ikka ja jälle; kui isa tuli koolivaheajal kodutallu Jänedale oma

Foto 1. Pille Kippar 1939. aasta suvel. Taus-tal Kolovere loss.

<http://haldjas.folklore.ee/tagused/nr30/kippar.pdf>

ema, õde-venda ja lapsi vaatama, jutustas ta uuesti neidsamu lastekodulugusid juba koos enda järelduste, suhtumise ja hinnanguga.

Hiljem olen aru saanud, et ka minu isapoolne vanaema Juulie oli üsna hea jutustaja. Tema repertuaari ei kuulunud küll muinasjutte ega naljandeid, aga oma elu juhtumusi ja tähelepanekuid tuttavatest ja naabritest, eriti meie pere Jaagupi-lugusid rääkis ta põid-laid keerutades meelsasti ja innuga. Olen hiljem, vanaema 125. sünniaastapäeva künnisel mõnegi tema jutu mälu järgi kirja pannud ja perekonna kokkutulekul sugulastele jaganud.

Minu vanaonud Jaagup ja Kaarel Kippar lõpetasid 1887. aastal Läänemaal Kuuda seminari ja mõlemast said koolmeistrid. Vanaonu Jaagup elas oma elu viimased aastad vend Juhani peres ja oli seal kõigile lastele, eriti minu isale oma orelimängu ja suure raamatukoguga vaimseks eeskujuks.

Ka kõik minu ema õed olid "lugemishaiged". Nende peres harrastati ettelugemist. Lugeda tuli selge ja kõva häälega ning parajalt aeglaselt, et kõik aru saaksid. See jäänud enamasti minu ema kui kõige noorema peale, teised teinud samal ajal käsitööd.

Foto 2. Vasakult: tädi Olga Kaevando, Pille Kippar, õpetaja Linda Kippar, Viivi-Maare Kippar, õpetaja Aleksander Kippar Kolovere Riigi Hoolekandekoolis 1943. (või 1942.) aastal.

Kui ema-isa tööle läksid, jäi laste juurde koju teinegi hea jutu-
haldjas – tädi Olga. Tema laulis ja jutustas palju, aga seadis olukor-
ra alati nii, et laps pidi igast asjast ise osa võtma kas kaasalaulmise
või jutu jätkamise, improviseerimisega. “Kus sa käisid, kus sa käi-
sid, Pillekene?” alustas ta tuttava viisiga ja minul tuli lauldes vas-
tata. Kui häтта jäin, aitas ta edasi ja vahel laulsime kõik päeva-
sündmused parajasti moes oleva viisiga ära. Nii et jutud ja laulud
tulid mulle lapsepõlves koju kätte.

**Ülikooliaeg ja õpingud Tartus (1954–1959). Kes olid sinu esi-
mesed õpetajad ja eeskujud, esimesed nõuandjad ja abista-
jad? Kuidas leidsid diplomitöö teema?**

Esimesel ülikooliaastal sain kursusetöö teemaks Ernst Peterson-
Särgava *Ennemuistsed jutud Reinuvader Rebasest*. Pidin võrdlema
E. Peterson-Särgava tekste Vändra rahvaluulekoguja ja Kadaka kool-
meistri Jüri Petersoni muinasjutu-kirjapanekutega. Leidsin E. Pe-
terson-Särgava raamatu sissejuhatusest oma eesnime loo ja kõik
jutudki olid mul juba lapseeest saati lausa peas.

Meie rahvaluule õppejõud Tartu Riiklikus Ülikoolis (TRÜ) oli
dotsent Eduard Laugaste, töökas faktimees. Tema loengutes saime
üksikasjaliku ülevaate folkloristika ajaloost (trükisena *Eesti rah-
valuuleteaduse ajalugu* I 1963 ja II 1980). See oli suurepärane sild
eesti kultuuriloo juurde, millest mul hiljemgi on palju kasu olnud.
E. Laugaste tundis ja austas võrdlev-ajaloolist meetodit ja soome
koolkonda ning õpetas seda ka meile. Ainult aeg oli selline, et oma
loengutes ta küll rääkis varasemast koolkonnast ja uurijaist, kuid
hilisemaid teadlasi, eriti eesti pagulasi, ei nimetanud kordagi. Need
teadmised tulid mulle hiljem ja teiste kaudu.

Laiemasse maailma juhatas meid Udo Kolk, kes rääkis *Kaleva-
last* ja muudest maailma eepostest, põhjavene rahvaluulest, eesti
rahvalaulikutest ning oma suurest armastusest ja uurimisobjek-
tist Setumaast.

Tänini mäletan ja ülistan oma esimest kogumisretke Setumaa-
le 1957. aasta augustis. Olime just TRÜ rahvakunstiansambliga jõud-
nud tagasi neljakümnapäevaselt Moskva-reisilt. Kohe istusime koos
Milvi Sakkise (hilisem Sikk) ja Ingrid Ruusiga (praegune Ingrid Rüü-
tel) öisesse rongi ja jõudsime hommikuks Piusa jaama, mida peeti
“piiriks” Eestimaa ja Setumaa vahel. Kihava-müriseva miljonlinna
vahetamine Setumaa rahvariiete ja sõbralike inimeste, laulust ja
jutust helisevate orgude ja küngaste vastu oli üllatus ja elamus,

eriti mulle kui põhjameestlasele. Olin 15./28. augustil osaline Petseri Maarja kloostri nimepäeva pühal ristikäigul, käisin Suure-Puravitsa külas mõrsja kummardamisel, kus pruut oma lauluimprovisatsiooni saatel mitme tunni jooksul raha korjas ja sugulasi-tuttavaid pulma kutsus.

Setumaal panin kirja ka esimesed laulud ja muinasjutud. Esialgu oli raske, sest keel oli võõras. Siis oli palju abi Udo Kolgi nõuandeist: “Ah et ei oska murret? Kirjutada tuleb nii, nagu kuuled, pane võimalikult täpselt kirja, ka iga poolik sõna! Iga sõna täpselt kirja! Ja õhtul kohe puhtalt ümber ja kommentaarid juurde! Ja küsimused ka...” Õhtuti siis istusime ja parandasime päeval kogutut, Udo Kolk kommenteeris ja täpsustas, mina kirjutasin. Ma ei tea, kui palju Udo Kolk oma häid teadmisi ja nõuandeid ise kasutada ja täita suutis, aga tema põhimõtted ja õpetused aitasid mind küll. Setu murraku mõistmisega mul enam raskusi pole olnud.

Kuna olin kõikide ülikooli seminari- ja muude töödega püsinud loomamuinasjuttude juures ja seal ei paistnud töö lõppevat, jätkasin ka diplomitöös soome meetodi ja loomamuinasjuttudega. Mui-

Foto 3. Tartu Riikliku Ülikooli rahvakunstiansambel Moskvast ülemaailmsel noorsoo- ja üliõpilasfestivalil 1957. aastal.

Foto 4. Rühm Tartu Riikliku Ülikooli rahvakunstiansambli liikmeid ülemaailmse noorsoo- ja üliõpilasfestivali ajal 1957. aastal Moskvas Punasel väljakul. Vasakult: Pille Kippar, Ado Andreimann, Valve-Liivi Presjäv (Kingisepp), Lembit Pung, Ehaleid Ambre, Paul Purga, Ingrid Ruus (Rüütel) ja Georg Suurväli. Henn Kingisepa foto.

dugi jälle algusest peale. Diplomitöös analüüsimiseks võetud muinasjutt “Rebase kalavargus” kannab Antti Aarne kataloogis tüübimumbrit Aa 1. Udo Kolk väitis mulle veel aastaid hiljemgi, et minu töö *Eesti loomamuinasjuttude stiilist* (1959) olevat olnud esimene illustreeritud diplomitöö Tartu ülikoolis.

Õpingute ajast meenutan hea sõnaga veel Tartu Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda. Seal juhatas mind Jüri Petersoni käsi-kirjade juurde sõbralik Selma Lätt, kelle poole võisin alati pöörduda. Lahket arhiiviabi jagasid üliõpilastele ka Lilia Briedis, Hilja Kokamägi ja Erna Normann. Harvemini pöördusime Herbert Tampere poole, teda säästeti olme- ja igapäevamuredest, kuid tema töö jälgi nägime muuseumi iga rahvaluuleliigi mappides ja kartoteekides.

Sinu esimene trükitud töö, arvustus “August Jakobsoni viimased raamatud”, ilmus aastal 1965. Olid äsja lõpetanud rahvaluulealase aspirantuuri Teaduste Akadeemia (TA) Keele ja Kirjanduse Instituudis (KKI) andeka kirjandusteadlase ja folk-

loristi August Annisti juures. Samas instituudis töötas sellal teinigi väljapaistev rahvajutu-uurija Richard Viidalepp. Kas nende kohalolu mõjutas sinu arusaamu ja eelistusi teaduses?

Teadlaskaadri kasvatamine aspirantuuri kaudu oli TA instituutide ülesanne. Kui 1961. aastal hakati otsima inimest, kes võiks tegelda rahvajutuga, kirjutas tollane KKI rahvaluulesektori juhataja Richard Viidalepp sellest minule, Haapsalu rajooni Ridala 8-klassilise kooli eesti keele ja kirjanduse õpetajale. Eelmisel aastal olin saanud temalt küsitluskava rahvajutustajate kohta ning selle järgi Ridala ja Martna kihelkonnast üht-teist kirja pannud. Kui nüüd, R. Viidalepa 100. sünniaastapäeva puhul (2004) tema väitekiri lõpuks avaldati, märkasin rõõmuga, et ta oli

oma töös ka minu kogutud tähelepanekuid kasutanud.

Minu juhendajaks aspirantuuris sai hiljuti vanglast vabanenud ja rehabiliteeritud filoloogiadoktor August Annist, eeposte uurija ja tõlkija, kelle toimetusel ilmus just sel ajal *Kalevipoja* teaduslik väljaanne (I 1961, II 1963). Et samal sügisel peeti Eestis suurejoonelisi *Kalevipoja* pidustusi – 100 aastat eepose ilmumisest –, millest oli kutstud osa võtma külalisi paljudest liiduvabariikidest, tuli minul kui rahvaluulesektori aspirandil olla NSV Liidu vennasrahvaste folkloristidele giidiks, nõuandjaks ja tõlgiks. Välismaalt – isegi mitte Soomest ega Ungarist – ei tulnud või kutsutud tollal pidustustele kedagi.

A. Annist oli avara vaimumaa ilma jasügavate teadmiste, suure lugemuse ja terava mõistusega teadlane, kes eeldas samasugust taset ka oma juhendatavalt. Mina ei suutnud tema pakutud teemat lahendada. Alustatud tööst *Eesti*

Foto 5. Valve Presjärvi (Kingisepp) ja Pille Kippar 1959. aastal ülikooli lõpetamisel.

Foto 6. Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektori töötajad (istuvad) Vaina Mälk, Pille Kippar, August Annist ja Ülo Tedre ning (seisavad) Linda Annist, Richard Viidalepp, Loreida Raudsep ja Ingrid Sarv 10. juulil 1967 Annistite aias Tartus.

loomamuinasjuttude tüpoloogia ja iseloom osutus mulle jõukohaseks ainult selle esimene pool. A. Annisti arvamuse kohaselt tuli mul võtta kirjandusmuuseumi käsikirjaline kartoteek, see kiiresti tüpoloogiliselt korrastada, ruttu kataloog kokku panna ja seda siis üldistama asuda. Aga kartoteek kujutas endast ebaühtlast ainet, sedelite kirjutajateks olid olnud erineva hariduse ja oskusega inimesed. Paljud rahvaluulekogud olid loomajuttude osas lausa läbi vaatamata, kõik tekstid polnud veel arvele võetud. Eri aegadel muuseumi laekunud materjal oli vaja üle kontrollida.

Asusin tööle käsikirjaliste rahvaluulekogude, registrite, kartoteegi ja tüpoloogiaga. Tol ajal tuli kõik kirjutada käsitsi sedelitele, isegi kirjutusmasina kasutamiseks tuli end järjekorda panna või siis hilisõhtul tööd teha. Kolme aasta pärast valmis mul käsikirjaliste eesti loomamuinasjuttude tüpoloogia ja loend (283 lk). Aspirantuur loeti sellega edukalt lõppenuks, aga väitekirja kui niisugust ma valmis ei saanud.

Hiljem, kui mul tuli kontrollida August Annisti monograafia *Fr. R. Kreutzwaldi "Eesti rahva ennemuistsete juttude" algupära ja kunstiline laad* (1966) käsikirja joonealuseid ja muid viiteid, sain aru, et uurijaid on mitut laadi: ühed suudavad näha kaugemale, teha hüpoteese ja üldistusi. Nemad on majakad, nemad näitavad teed ja nende järgi joondutakse. Aga nende suurkujude kõrval on hulk teisi, kes sipelgatena materjali kokku kannavad, korraldavad ja kontrollivad, kommenteerivad ja kättesaadavaks teevad. Mina kuulun pigem nende viimaste hulka.

Kiire A. Annistiga võrreldes oli R. Viidalepp otse vastupidine näide – aeglane ja täpne. Ta kontrollis iga asja ei tea mitu korda üle, enne kui töö käest andis. Tema ajal kestsid rahvaluule sektori koosolekud ikka kaks-kolm päeva, kõik teadlaste kirjutised arutati mitu korda läbi. Neil koosolekul tekkis küll vahel küsimus, kelle teadustöö või kirjutis see üldse on, kui autor kõik koosolekul tehtud ettepanekud arvesse võtab. Tundus, et see oli oma-moodi vastutuse hajutamine – et keegi instituudi töötajaist midagi keelatud või sobimatut ei kirjutaks. Kõik oli arutatud, kontrollitud, vastu võetud ja protokollitud.

Foto 7. Arvo Krikmann (vasakul) ja Pille Kippar (paremal) lindistamas rahvalaulik Liisa Kümmelit 1963. aastal Randivälja koolimajas.

Foto 8. Keele ja Kirjanduse Instituudi ekskursioon Saaremaale. Paremalt: Karl Mihkla, August Annist, Ernst Nurm, Linda Vikkel.

Richard Viidalepaga seob mind eelkõige geograafia – oleme mõlemad Järvamaa inimesed. Temaga koos käisin kahel Järvamaa-ekspeditsioonil (1966. ja 1967. aastal) ning sain lähedalt jälgida tema küsitlismeetodit. R. Viidalepp töötas aeglaselt ja põhjalikult, andis küsitletavale aega järelemõtlemiseks ja vastamiseks. Isegi siis, kui jutustaja esialgu ütles, et tema küsimusele vastust ei tea, ootas ja viivitas R. Viidalepp senikaua, kuni materjal hargnema hakkas ja paberile sai. Kui ta kedagi juba küsitlenud oli, polnud teisel kogujal niipea selle inimese juurde asja. (A. Annisti rahvaluule-üleskirjutustest on teada nii palju, et neid lihtsalt pole. Tema kiire ja kärsitu iseloom ei lasknud tal nii kaua ühe jutustaja juures peatuda, et sellele oleks jutt meelde tulnud ja hargnema hakanud.)

Mis puutub veel R. Viidalepassse, siis tema oli väga lahtise sulega kirjutaja. Noorpõlvest peale informeeris ta ajalehti folkloristide töödest ja kavadest. Olen ise tundnud, kui hea on kogumisretkele minna, kui rahvas kohaliku ajalehe kaudu ette teab, kes tuleb ja mis asja ajab. R. Viidalepp hoolitses alati ka selle eest, et pärast ekspeditsiooni ilmuks kohalikus ajalehes kokkuvõte kogumise tu-

lemustest ja tänusõnad abistajatele. Järvamaa-ekspeditsioonide kaudu kujundas ta endale abiliste võrgu ja õpetas välja uusi rahvaluulekogujaid. Seetõttu on Järvamaa ehk rahvaluule mõttes paremini läbi kogutud ja uuritud kui mõni teine Eestimaa piirkond.

Eesti loomamuinasjutud on jäänud sinu suurimaks paleuseks. Keskendusid aastateks arhiivitekstidele ja koostasid põhjaliku muinasjuttude kataloogi (Folklore Fellows Communications 237), samal teemal kaitsesid 1991. aastal doktoriväitekirja.

Ma pole ainuke, kes on ülikoolis alustatud valdkonna juurde jäänud. Mida rohkem teemaga tegeled, seda sügavamale jõuad ja huvitavaid nüansse leiad.

Ühes ülikooliaegses seminaris sain Udo Kolgilt ülesande teha ülevaate rahvajutu-uurimuste sarjast Folklore Fellows Communications (FFC). Istusin nädalaid Toome raamatukogus ja valutasin südant, et ei suuda kõiki sadat seitsetkümme FFC köidet korralikult läbi vaadata ja loetud materjali korraldada. Mäletan, et ülevaate ettekandmiseks kulus mitu seminari, kuid mulle said seda tehes jutukataloogide põhimõtted omaseks ja esimest korda tekkis väike unistus, et ka eesti loomamuinasjutud võiksid sellesse sarja sobida.

Loomamuinasjuttude kataloogi koostamist alustasin siis, kui 1961. aastal aspirantuuri astusin. Võtsin selles loendis kasutusele täpsema andmestiku: lisasin maakonnale kihelkonna ja küla nime, jutustaja nime ja vanuse, koguja nime, elukutse ning jutu üleskirjutamise aasta. Kontaminatsiooni puhul märkisin üles ka liitunud jututüüpide numbrid. See oli senise rahvajutu pelgalt geograafilise arvelevõtmise edasiarendus.

Sain töö valmis, kuid instituudi teadusnõukogu arvas, et käsikirjaliste loomamuinasjuttude loendit pole otstarbekas publitseerida enne, kui on olemas üksikasjalik ülevaade trükitud loomamuinasjuttudest. Jutud asuvad ju laiali igasugustes väljaannetes ja pole välistatud, et mõni nendest on andnud hilisematele kogujatele inspiratsiooni. Asusin siis raamatukogudes süstemaatiliselt läbi vaatama ja bibliografeerima kõiki trükitud muinasjutuväljaandeid, ja seejärel kõikvõimalikke muid trükiseid, milles võis leiduda loomamuinasjutte. Selle töö tegi eriti keeruliseks kopeerimisvõimaluste puudumine. Keegi ei suuda mäletada jututeksti kõiki nüansse; pahatihti pidin sama raamatu uuesti ja uuesti välja tellima, et vana jututeisendit uue leiuga võrrelda. Iga jutu puhul püüdsin näidata

Foto 9. Telesaade kadripäevast: peremees Kristjan Torop, perenaine Pille Kippar, kadriema Pauliine Kilu. ETV soomekeelsed saated, umbes 1970. aasta.

sedagi, millisest alustekstist trükitud variant pärineb. Sageli see õnnestus, iga kord muidugi mitte.

1970. aastate algul tihkasin saksa keelde tõlgitud kataloogi töökaaslastele arvustamiseks lauale panna. Nii suure töö puhul on alati võimalik midagi veel teha, paremini teha, ent kusagile tuli piir tõmmata. Pealegi saab viimase viimistluse anda käsikirjale alles siis, kui on teada, kus see ilmub. Mina mõtlesin muidugi Soome Akadeemia väljaandena ilmuva FFC peale, ent Nõukogude Liidus ei saanud üksikisik välismaa institutsiooni poole ise ametlikult pöörduda, meie instituut seda aga ei teinud.

Ootamatult avanes siiski võimalus. 1980. aastatel töötas Tallinnas mõned päevad tollane FFC peatoimetaja Lauri Honko, kes uuris KKIs läänemeresoome itkumaterjali. Palusin, et mõni kolleegidest kohvipausi ajal L. Honkole minu kataloogist räägiks, aga seda ei juhtunud. Siis võtsin ise julguse kokku ja pöördusin viimasel hetkel, juba pärast ametlikku jumalagajätmist, professor Lauri Honko poole ja pakkusin talle oma kataloogi. L. Honko kutsus juurde meie sektorijuhataja, sirvis minu tööd, esitas mõned küsimused ja soovitas kohe käsikiri ametlikke teid pidi Soome Teaduste Akadeemiasse saata. Et korrektuur tuli lugeda Eestis, ei saanud see ilmuda

varem kui kahe aasta pärast. No mis on kaks aastat kahekümne ja rohkema kõrval!

Nõukogude ajal kontrollis kõike trükitavat Trükistes Riiklike Saladuste Hoidmise Peavalitsus – GLAVLIT. Selle asutusega tuli tegemist teha igaühel, kes midagi avaldas või toimetas. Tuli viia käsikiri kohale ja määratud päeval järele minna. Kui kõik oli ideoloogiliselt korras, said ametliku loa töö trükkimiseks või selle riigist väljasaatmiseks. Minu muinasjutukataloogi kirjanduse loendis olid kirjas ka kooliõpikud. Nende kooliõpikute autorite hulgas avastasid GLAVLITI ametnikud mõnede “kahtlaste” pagulaseestlaste nimed. Pidin siis uuesti raamatukokku minema ja eraldi välja kirjutama kõigi välismaal ilmunud raamatute erifondi numbrid ning kinnitama, et ma viitan kataloogis ainult loomamuinasjuttudele. Jälle kulus mõni nädal, enne kui asi edasi läks.

Eesti loomamuinasjuttude kataloog *Estnische Tiermärchen* ilmus Helsingis 1986. aastal. Kui kataloog oli ilmunud ja Eestisse jõudnud, tahtsid mõned sõbrad mind juba teaduskraadi puhul õnnitleda. Ent selleks polnud põhjust, sest kataloogide ja registreerimise koostamist ei peetud tollal teadustööks, üksikud valminud artiklid aga ei andnud väitekirja mõõtu välja. Tollal polnud ka tavaks ilmu-

Foto 10. Pille Kippar 1986. aastal Setumaal Helbi külas rahvalaulik Maria Tõnissoni naabritelt rahvajutte kogumas.

nud artikleid ühtede kaante vahele koondada, et neid siis väitekirjana esitada. Tuli alustada uuesti. Et omal ajal aspirantuuri astudes oli Moskva kinnitanud minu teemaks *Eesti loomamuinasjutud*, pidi see nii ka jääma – teema muutmine oli tollastes institutsioonides kõige raskem asi ega tasunud vaeva. Pealegi olin senise töö käigus, jututüüpe ja žanripiire määrates, teema enesele juba sobivaks piiritlenud: *Eesti loomamuinasjutud. Levik ja rahvusvaheline taust*. Väitekirja tarvis analüüsisin läbi kõik eesti loomajututüübid (314), millest lähemalt kirjutasin lahti 37 ilmekamat. Uurimistulemused kandsin ette Budapestis peetud Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi (ISFNR) kongressil (1989) ja Ungaris see ülevaade ka ilmus.

Väitekirja kaitsmise tingimused olid terves Nõukogude Liidus sarnased: väitekirja pidi olema kirjutatud ja kaitstud vene keeles. Peale selle pidi igas kaitsmisnõukogus olema kolm erialase doktorikraadiga liiget ja oponentideks said olla vaid need teadlased, kes olid kaitsnud doktoritöö rahvaluule alal. Seetõttu ei võinud mind näiteks oponeerida nõukogu liikmed Paul Ariste ja Juhan Peegel, kel mõlemal rohkesti kogemusi ja kirjutisi eesti rahvaluule alalt, kuid doktoritöö seotud muu erialaga. Nii leidsingi endale oponentid hoopis Moskvast, Leningradist ja Vilniusest. Tegelikult läks mul isegi hästi, et sain kaitsta Tallinnas, sest KKI juures avati 1980. aastatel kaitsmisnõukogu, kus väitlesid eestlas-

Foto 11. Kooliõed: folklorist Pille Kippar kohtus 1968. aasta välitöödel Kulamaa kihelkonnas rahvalaulik Maria Lehtsaarega. Nad mõlemad osutusid Laukna algkooli vilistlasteks ja olid õppinud sama koolipapa Karl Reesare käe all.

te ja teiste Baltimaade teadlaste kõrval kõigi NSVLis elavate soomeugri rahvaste kirjanduse ja rahvaluule uurijad. Selle komisjoni sekretär oli folklorist Vaina Mälk ja minu väitekirjandus oli sellele nõukogule kõige viimane. 1991. aastaks oli venekeelne doktoriväitekirjandus toimetatud ja pidi Moskvas ilmuma, kuid riigipöörde järel Eesti iseseisvus ja avaldamine jäi katki.

Oled avaldanud seitse muinasjuturaamatut, mahukamad neist *Loomad, linnud, putukad* (1997) ja *Sugulaste muinasjutud* (2002). On's ehk mõni raamat sulle iseäranis armas?

Emale on kõik lapsed armsad, nii mullegi. Olen neid kõiki püüdnud teha nii hästi kui vähegi sain ja oskasin. Avaldamiseks valisin võimaluse korral seni trükkimata tekstivariandid. Eesti käsikirjaliste

Foto 12. Koostaja Pille Kippar tutvustab 4. aprillil 2002 Hõimuklubis raamatut *Sugulaste muinasjutud*.

juttude suure hulga juures pole võimalik kogu repertuaari trükis avaldamine. Kui on korralikud kataloogid ja esinduslikud publikatsioonid, vahele mõnel muul põhimõttel koostatud väljaandeid, saavad uurijad ja huvilised hästi hakkama.

Tekstivalimik *Loomad, linnud, putukad* kuulub mõtteliselt loomamuinasjuttude kataloogi juurde, sest selles olen esitanud vähemalt ühe kommenteeritud variandi igast eesti loomamuinasjutust. Selles mõttes on ta teaduslik väljaanne. Avaldamise puhul pidin muidugi ka teose läbimüügile mõtlema ja nii olin sunnitud mõned setu tekstid kirjakeelde panema. Tänu tõlkija Reet Hiimäele on see raamat nüüd saksakeelsena internetis kättesaadav.

Iga minu raamatuga on seotud mõni lugu. Näiteks sain just sarja “Muinaslugusid kogu maailmast” raamatu *Tere, tere, Tiipajalga!* (1976) korrektuuri loetud ja poognad kõrvale pandud, kui sisemine käsk mind haiglasse kutsus ja päeval sündis tulevane lastejuttude lugeja Jaagup. Sama sarja raamatu *Antsu torupill* (1987) puhul otsustasime juba koos pojaga, milline variant lastele ja milline täiskasvanutele sobivaim võiks olla.

Julius Mägiste *Kümme setu muinasjuttu lastele* (1990), mille kordustrükile saatesõna kirjutasin, on mulle sellepärast tähtis, et nende nende juttude abil õppisin kunagi ise lugema. Kümme suures formaadis raamatukest ilmus 1930. aastate lõpul, igaüks mõne toona noore eesti kunstniku poolt kenasti illustreeritud. Et 1980. aastatel anti välja sarja “Eesti lastekirjanduse varamust”, arvasin, et sellesse sobivad ehk needsamad setu muinasjutudki, ja lootsin, et raamatukesed antakse välja sama kujundusega. Kui aga kirjastajad kuulsid, et tegu on enamasti pagulaskunstnikega, jäi käsikiri määramatuks ajaks toimetusse seisma. Jätsin juba lootuse, kui äkki lugesin ajalehe raamatututvustusest, et *Kümme setu muinasjuttu* on ilmunud, kuid hoopis uute illustratsioonidega. Oleksin meelsasti illustreerija tähelepanu mõnele jutus kõne all olevale detailile juhtinud, aga teksti kokkupanijat peeti tollal nii vähetähtsaks, et teda enam käsikirja juurde ei kutsutud.

Ulatusliku järeلسõnaga raamat *Sugulaste muinasjutud* (2002) sai tehtud põhikooli õpetaja tarvis, et iga kooli raamatukogus oleks ühtede kaante vahel tutvustus, kust soomeugri rahvastest teavet saab, lisaks käsitus nende rahvaste jututraditsioonist koos näidete-ga. Sellesse kogumikku valisin tekstid nii, et lugeja ei peaks üht ja sama lugu eri rahvaste näidete juures lugema. Et olin aastaid tegutsenud ühingu Teadus lektorina ja sedakaudu sugulasrahvaid

väga mitme tasemega auditooriumile tutvustanud, pakkusin 1990. aastatel lõpul soomeugri rahvaste teema välja ka õpetajate täienduskursustele. Minu ettepanek jäi realiseerimata.

Millised on sinu kokkupuuted soome folkloristikaga, näiteks väljaandega *Suomalaiset kansansadut*, Pirkko-Liisa Rausmaa ja teistega?

Pärast sõda olid soomlastest Eestis käinud vaid Lauri Posti "Naapurivisa" kohtunikuna ja *Kalevala* uurija Väinö Kaukonen, vist valitsuse külalisena. Esimest korda pärast sõda, 1961. aasta sügisel külastasid soome teadlased Keele ja Kirjanduse Instituuti. Need olid Soome Kirjanduse Seltsi (*Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* = SKS) rahvaluule arhiivi juhataja Lauri Simonsuuri ja kultuuriloolise arhiivi juhataja Rauni Puranen. Käisime neid koos Richard Viidalepaga Tallinna raudteejaamas öiselt Leningradi rongilt vastu võtmas ja hiljem ära saatmas. Laevauhendust Tallinna ja Helsingi vahel siis veel polnud, kuid poolihääli räägiti, et enne sõda olevat laevad sõitnud, ja mäletati sedagi, et juba Lydia Koidula käis laevaga Soomes ning Elias Lönnroti aegadel peeti suveti laevauhendust. (Laevaliiklus Helsingiga taastati alles 1966. aastal, laev saabus alati pärastlõunal ja lahkus öhtu eel.)

Oli vist 1963. aasta, kui Eestit külastas esmakordselt Helsingi ülikooli rahvaluuleprofessor Matti Kuusi. Tema kuulus sellesse põlvkonda, kes enne sõda Eestis käinud ei olnud. M. Kuusi tuli ettepanekuga alustada läänemeresoome rahvaste vanasõnade uurimist. Sellest sai aastateks Nõukogude Liidu ja Soome teadustöö ühisprojekt, millele kogu aeg kaasa elasime – ka need, kes selle tööga otseselt ei tegelnud. Tartusse kui kinnisesse linna välismaalasi lubada ei tahetud, sealne ööbimine ei tulnud kõne allagi – ametlikuks vabanduseks öeldi, et seal polevat hotelli. Nüüd takkajärgi muidugi teame, et hotelli ei kavatsatudki sinna sõjaväelennuvälja lähedale ehitada. Seetõttu võtsime siis meie Soome külalised Tallinnas vastu, kutsusime nad kohvilauda ja öhtut veetma. Järgmisel hommikul sõitis keegi instituudi rahvaluule sektori töötajatest koos külalistega Teaduste Akadeemia tellitud taksoga Tartusse, pidas päeva läbi hoolt, et midagi halba ei juhtuks, ja tõi külalised öhtuks Tallinna tagasi.

1965. aastal peeti Helsingis II soomeugri kongress (I oli Budapestis 1960. aastal; numeratsiooni oli alustatud uuesti – sõjaeelseid kongresse otsekui poleks olnudki). Muidugi tahtsin ka mina Hel-

Foto 13. Hovinarrit Tallinnas: Arvo Saar, Pirkko-Liisa Rausmaa, Pille Kippar, Esko Rausmaa.

singisse kongressile, aga osutusin siis liiga nooreks. Mul ei õnnestunud sõita Helsingisse ka 1974. aastal, kui seal peeti ISFNRI 6. kongressi, mille sekretäriks oli minu hea kolleeg muinasjutu uurija Pirkko-Liisa Rausmaa. Tol korral “unustati” nelja eestlase dokumendid KKI direktori kapinurgale. Käisin küll iga nädal direktsioonis küsimas, kas ikka veel sõiduks luba pole. Lõpuks, viimasel nädalal, kui tõesti enam viisa ega pileti hankimiseks aega ei olnud, teatas mulle Teaduste Akadeemia presiidiumi ametnik kuivalt: “Ei, teie ei sõida! Teie dokumente pole keegi näinudki. Instituut pole neid esitanud.”

Matti Kuusi tõi 1968. aastal Eestisse rühma noori soome keele ja rahvaluule uurijaid, kes kõik olid siis siin esimest korda. Olin neile giidiks ja nõuandjaks ning sellest ajast on mul Soomes mitukümmend omaealist kolleegi ja sõpra. Matti Kuusiga seoses meenub veel, et kui tema Tallinnast lahkus, tuli alati viimase hetkeni

sadamavärava taga oodata – kuni ta tollist läbi oli pääsenud. Niimelt kontrolliti teda kui sõjaaegset Soome ohvitseri eriti hoolikalt, pealegi tahtis ta mõnigi kord kaasa võtta rohkem kui ühe eksemplari raamatuid. Nendest raamatutest saadeti tavaliselt muist tagasi, ja siis oli hea, kui keegi Tallinna saatjatest veel tühja kotiga värava taga ootas ja raamatud instituuti tagasi tõi.

Koos Matti Kuusiga käisin kord 1970. aastatel August Annisti haual. Samal päeval külastasime Oskar Looritsa vanemat venda Aleksander Looritsat tema Pirita-kodus. Omaaegne jurist ja ajakirjanik, nõukogude ajal Siberisse küüditatud Aleksander Loorits oli pärast venna surma saanud lõpuks loa külastada Rootsit, et temale pärandatud eesti rahvaluule käsikirjade hulgast üht-teist Eestisse tagasi tuua. Kuna nende materjalide toomine Stockholmist Tallinna polnud mitmel põhjusel mõttekas, pealegi võis tol ajal muist materjali kaduma minna, pöördus Aleksander Loorits Matti Kuusi vahendusel SKSi poole, et viimane käsikirjad mõneks ajaks oma hoolde võtaks. Soomlased nõustusid ja eesti uurijad said peagi kasutada Oskar Looritsa kogutud liivi vanasõnu ja muidki materjale. Tänapäevaks on vist kõik need käsikirjad taas tagasi Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis.

Foto 14. Eha Viluoja ja Pille Kippar Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektori toas 306 augustis 1991.

KKIs loomamuinasjutte uurides püüdsin leida kontakte ka teiste rahvaste muinasjutu-uurijatega. Mul olid head tuttavad Ungaris, Lätis, Leedus, Karjalas ja eriti Soomes. SKSi rahvaluulearhiivis töötas muinasjuttudega Pirkko-Liisa Rausmaa. Temaga oleme nüüdseks kohtunud juba arvutu hulk kordi ja saanud headeks sõpradeks, tunneme teineteise peret, lapsi ja harrastusi. Ta on toonud ja saatnud mulle mitmeid vajalikke trükiseid, tema kaudu olen saanud käsikirjalist soome jutuainest ja otsinud ning saatnud vastu temale vajalikku eesti materjali.

Pirkko-Liisa Rausmaa toimetatud *Suomalaiset kansansadut* (I–VI, 1972–2000) on suurepärase muinasjuttude ja naljandite teaduslik väljaanne. Selle lausa täiusliku sarja kaudu saab kogu soome muinasjutuvara tuttavaks. Selles on trükitud väga esinduslik valik tekste, mida täiendavad kommentaarid ja viited olulisematele tüübimonograafiatele. On hea ja imeline, et üks inimene suutis kogu soome jutuvara sama süsteemi järgi raamatuteks vormida!

Suur osa sinu elust ja armastusest kuulub kindlasti poeg Jaagupile. Milline on tema suhe rahvajuttude ja pärimuskultuuriga?

Meie pere muinasjuturiidul on üsna pikk. Seal on ilusaid tõlkeraamatuid, vanu kogumikke ja eesti muinasjuttude koopiamape. Jaagupi lugemaõppimine käis paralleelselt koka- ja muinasjuturaamatutest. Eriti meeldisid talle lehtedele trükitud muinasjutuvariandid, kus sama sisu anti edasi erinevate sõnadega. Koos pojaga valisime lugusid järgmise raamatu jaoks ja neid pidi ta oskama juba ise lugeda! Kui lapse sõrmed saksa kirjutusmasina Erika klaviatuuri selgeks õppisid, siis oli mureta, kes uue raamatu jutud ümber kirjutab – nii et mõnelgi minu muinasjuturaamatul on kaasautor.

Jaagup Kippar on muusikaande ja -huvi pärinud perekonnalt, tema kaks vanaema ja üks vanaisa õpetasid koolis lastele laulmist, vanaisa juhatas kooli orkestrit ja saatis klaveril tantsurühma. Nii oli päris ootuspärane, et kui Venno Laul kuulutas järjekordse vastuvõtu Riikliku Akadeemilise Meeskoori (RAM) poistekoori, läks ka Jaagup isa käekõrval katsetele. RAMi poistekoor ja Mustamäe 37. keskkooli muusikakallakuga b-klass õpetasid teda nooti lugema ja noodist laulma. Nii et kui Tallinna Pedagoogikaülikooli tudeng Jaagup plokkflööditunnis täiesti uut keerulisemat lugu mängima hakkas, palus ta, et “loeb” meloodia enne noodist järele ja alles siis võtab pilli.

Foto 15. Teeme koos. Pille Kippar poeg Jaagupiga 13. detsembril 1978.

Eesti pärimuskultuuriga on Jaagupil ammused seosed. Ühel nääripeol leppis “päkapikk” Jaagup “kandlevana” Toivo Luhatsiga kokku, et läheb II klassi jõudes kindlasti huvikeskusesse Kullo kannelt õppima. Ostsime siis Elmar Luhatsi tehtud lõunaeesti tüüpi topeltkeeltega päkarauakandle ja juba mõne kuu pärast mängis ta sellel meile paar kandlelugu. Kandlepoisina on ta esinenud Artekis ja Karepal, Oulus, Permis, Sverdlovskis ja mujalgi. Esimene Jaagupi pillirühm oli Piibar, siis noorteansambel Harju Kanged ja nüüd mängib ta juba mitmendat aastat pilliseltsis Lõõtspillipoisid. Üksikpillimehena astus ta üles näiteks 2005. aasta suvel Paides XIV üleriigilise rahvamuusikapeo võistumängimisel.

Otsese teaduse kõrval oled aastaid kandnud hoolt teadmiste järjepidevuse eest, lugedes rahvaluulekursusi Tallinna Ülikoolis. Millised on sinu tähelepanekud tänapäeva noortest?

Eestlased on säilitanud ja uurinud ning tunnevad üsna hästi oma ajalugu, etnograafiat, keelemurdeid, rahvaluulet – võib-olla paremini kui mõned naabrid. Meie rahvaluule on suur ja rikas, õigel

ajal teadusele “avastatud” ja suur hulk sellest ka kirja pandud. See rahvaluule toetab eestlase iseteadvust, annab rahvale veel sajandite pärast ki elujõudu.

Nelikümmend aastat, 1964. aastast alates lugesin rahvaluule üldkursust Tallinna Pedagoogilises Instituudis, hilisemas Tallinna Pedagoogikaülikoolis (seega praeguses Tallinna Ülikoolis). See nõudis minult esialgu üsna palju tööd, aga andis samal ajal rohkesti teadmisi muude rahvaluuleliikide kohta, luues samas ka arusaamise, et kõige siin maailmas põhjalikult tegelda ei jõua ja pole võimalikki. Seepärast püüdsin õpetamise ajal eelkõige tekitada noortes huvi rahvaluule vastu, näidata võimalusi sellega tänapäeval tegelemiseks, õpetada jälgima muutusi ja hoidma järjepidevust. Mõnikord asi õnnestus. Noored inimesed pöördusid oma perelugude juurde, hakkasid tundma õppima suguvõsa ja minevikku. Paljud minu õpilastest laulavad või jutustavad, õpetavad koolis või lasteaias rahvaluulet. Vahel tuleb kusagil ootamatus kohas keegi tervitades vastu ja tunnustab end minu õpilaseks. See teeb rõõmu! Minu isa ütles ikka, et kui kunagine õpilane ei lähe õpetajat nähes üle

Foto 16. Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõud Pille Kippar võtab eksamit vastu. Salaja võetud pilt 1970. aastatest.

Foto 17. Kipparite "laulupidu" – suguvõsa kokkutulek 2001. aastal Koitjärvel: pilli mängib Jaagup Kippar.

tee või teise tänavasse ega väldi kokkusaamist, vaid tuleb tervitama ja oma elust rääkima, on õpetaja oma tööd hästi teinud.

On sul oma Salaaed?

Minu Salaaed on mu sugulased ja sõbrad, õpilased, õpingu- ja töökaaslased, kolleegid Eestis ja mujal, kellega meeleldi kohtun. Olen oma aega jaganud poja, kodu ja käsitöö, rahvakunsti ja laulukoori, matkamise ja reisimise, kontsertide ja raadio, loengute, kongresside, raamatute ja artiklite vahel. Ma ei ole veel vanaema. Ehk saaksin sellegagi hakkama.

September 2005